

לכבוד ועדת החוקה, חוק ומשפט בכנסת,
לקראת דיון בוועדה ביום 7.4.2024

הערות נוספות להצ"ח בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין) (תיקון מס' 10), התשפ"ג-2023
בעקבות הדיונים הקודמים בוועדה ולקראת הדיון שיערך ביום 7.4.2024, להלן עמדת ארגון "מבוי סתום".

ראשית נבקש להביע הערכתנו על הענייניות שבה מתנהל הדיון בוועדה. ניכרת החשיבות שמייחסת הוועדה לפתרון אמיתי של הבעיות המובאות לפתחה בידי גורמי השטח השונים, על המחלוקות שביניהם, והקשב הרציני שמוקדש להבנת ההיבטים המגוונים של הסוגיה. בנייר זה נתייחס לשלוש סוגיות הצפויות לעלות בדיונים הבאים של הוועדה: (א) היחס בין לשון פסק הדין לגירושים לבין הטלת סנקציות, (ב) הגדרת המונח "סרבן גט" במסגרת הסעיף העוסק במרשם סרבני גט ו-ג) מתן שיקול דעת לבית הדין לבטל קנס שהוטל.

היחס בין לשון פסק הדין לגירושים לבין הטלת סנקציות

ניירות העמדה הקודמים שהגשנו לוועדה בנושא זה מצורפים ומסומנים "2". עתה נבקש להתמקד בהצעת יו"ר הוועדה שהוצגה ביום 3.3.2024. על פי ההצעה, יתוקנו בחוק שני סעיפים. סעיף 1א יקבע כך: **"קבע בית דין רבני בפסק דין או בהחלטה, בחוק זה פסק דין, שאיש ייתן גט לאשתו או שאישה תקבל גט מבעלה, יכלול בפסק הדין האם ניתן יהיה להטיל סנקציות במידה שלא ייעשה כן."** סעיף 1ב יקבע כך: **"למילים כפייה, חובה או מצווה יראו כאילו אמר שניתן לתת סנקציות אלא אם כן כתב אחרת ולמילה "הצעה" יראו כאילו ניתן או לא ניתן אלא אם כן כתב אחרת."**

לטעמנו מדובר בהצעה טובה, אשר מצד אחד שומרת על סמכותם של הדיינים להשתמש בכל סל הכלים ההלכתי הקיים כדי להתמודד עם סרבנות גט, ומצד שני מגדילה את הוודאות המשפטית של הצדדים. אומנם יש לה מחיר, והוא שלעתים מצב של עמימות יוצר על סרבן הגט לחץ לתת את הגט, משום שלא ברור לו מה עלולות להיות השלכות מעשיו, ולעתים הוא מעריך השלכות גרועות יותר ממה שהדיינים מתכוונים להטיל בפועל. אולם לדעתנו מחיר זה הוא מחיר ששווה לשלמו, משום שגדולים ממנו היתרונות העולים לצד המסורב מכך שגם הוא נהנה מוודאות משפטית גדולה יותר וכן מכך שתיקון זה ימנע הימשכות מיותרת של ההליך וצפוי לייעלו ולקצר את משכו באופן ניכר.

לכן אנו תומכות בחקיקת ההצעה. עם זאת, מדובר בשינוי משמעותי, ואי אפשר לדעת בוודאות מה יהיו השפעותיו. כדי לוודא שהתוצאות הן אכן התוצאות הרצויות, ולא נגרם נזק בלתי צפוי, נבקש מהוועדה לקבוע את התיקון בהוראת שעה – לתקופה של חמש שנים, תוך חידוש חובת הדיווח לוועדה למשך חמש שנים אלה, נבקש שבתקופה זו תנהל הוועדה דיוני מעקב אחר יישום התיקון והשפעותיו. כדי לוודא שדיונים אלה יהיו יעילים וישיגו את מטרותיהם, נבקש כי הוועדה תגדיר מראש מהם הנתונים שהיא תבקש לקבל במסגרת הדיווח, ותוודא כי מדובר בנתונים שבתי הדין מסוגלים להיערך לספקם. אין לאפשר מצב שבו אין אפשרות לבדוק את השפעת החקיקה על המציאות בשטח.

יצוין כי כאשר תוקן סעיף 4 לחוק, הסעיף הקובע מועדים מחייבים לדיונים בצווי הגבלה לאחר פסק דין לגירושים, קבעה הוועדה תקופת דיווח של חמש שנים – עד שנת 2017. אך הנתונים שסופקו לוועדה לא אפשרו לבחון את יישומו והשפעתו של סעיף 4. מאחר שסעיף 4 לחוק נוגע ישירות לאופן ניהול הדיונים ודיוני מעקב לשם הטלת סנקציות, נבקש לקבוע כי במסגרת הדיווח בנושא יישום והשפעת הצעת היו"ר שתוארה לעיל, יידרש דיווח ויתנהל מעקב גם אחר יישום סעיף 4 המקושר באופן ישיר לסעיף המתוקן. כדי למנוע הישנות המצב שבו הדיווח לא כולל נתונים המאפשרים את המעקב אחר תיקון החקיקה באופן ממוקד, מתבקשת הוועדה לקבוע מראש גם בנושא זה את הנתונים שיידרשו בתי הדין להביא בפניה תוך וידוא אפשרות שלילת הנתונים כראוי. הצעות לנתונים הדרושים בשני הנושאים מצורפות ומסומנות "1".

הגדרת המונח "סרבן גט" במסגרת הסעיף העוסק במרשם סרבני גט

לסוגיה זאת התייחסנו בנייר העמדה שהוגש ביום 2.7.2023 (ראו נספח 2). אולם בשל חשיבותה הרבה, ולאחר העמקה נוספת, נחדד את הדברים ונפרטם. לראשונה בחקיקה ראשית, הצעת החוק כוללת הגדרה של המונחים "סרבן גט" ו"מסורב גט" (סעיף 5א(ז) להצעת החוק). זאת בתת סעיף ספציפי מאוד וללא חשיבה מעמיקה ומסודרת על משמעויותיה והשלכותיה הרחבות של הגדרת המונחים. על פי ההגדרה המוצעת, אדם ייחשב סרבן גט אם בית הדין פסק נגדו פסק דין לגירושים, והוא בכל זאת סירב לתת גט במועד שבית הדין קבע. זאת ההגדרה המצמצמת ביותר שהועלתה אי פעם בנושא. לא רק שנדרש פסק דין ולא מספיקה העובדה המציאותית שאדם ביקש להתגרש מבן זוגו ובן זוגו סירב, אלא סרבנות הגט מתחילה רק לאחר שנקבע דיון נוסף והסרבן סירב לתת בו גט. כלומר, סרבנות הגט מוגדרת לא על בסיס סירוב לתת גט, אלא על בסיס סירוב לציית לפסק הדין של בית הדין. מובן שהכנסת שמו של אדם למרשם בידי בית הדין לא יכולה לקרות לפני פסק דין בתביעה, אך אין שום צורך בהגדרת המונח "סרבן גט" כדי שזה יהיה המצב. סעיף 1 לחוק מבהיר שהחוק כולו עוסק במצב שבו בית הדין נתן פסק דין לגירושים, והחוק מגדיר מהם האמצעים לאכוף פסק דין זה: **"קבע בית דין רבני, בפסק דין ... שאיש יתן גט לאשתו, והאיש לא קיים את פסק הדין רשאי בית הדין, במטרה להביא לקיום פסק הדין, ליתן נגדו ... צו הגבלה כמשמעותו בסעיף 2, ... בסעיף 2א ... בסעיף 3 או 3 ... בהתאם להוראות סעיף 3א (להלן – צו הגבלה)".** משום מה הצעת החוק מגדירה מרשם של אנשים שבית הדין החליט לפרסם את סרבנות הגט שלהם, לא כאחד מצווי ההגבלה המנויים בסעיפים 2, 2א, 3 ו-3א, אלא בסעיף נפרד. הפרדה מלאכותית זאת יוצרת צורך בהגדרה מחודשת של תנאים המצדיקים הכנסה למרשם. אולם מדובר בסרבול מיותר. אם הכנסת שמו של אדם למרשם תוגדר כאחד מצווי ההגבלה, שעל כולם חולש התנאי בסעיף 1 לחוק, לא יהיה צורך בהגדרה מחודשת של תנאים לצורך המרשם. כמובן, לא יהיה בכך כדי לפגוע באפשרות להוסיף תנאים נוספים הרלוונטיים רק לעניין זה.

מעבר לכך שהכנסת הגדרה לחוק באופן זה היא מיותרת, נרמז כבר לעיל שההגדרה שנבחרה היא הגדרה שגויה ומזיקה:

היא שגויה מפני שהיא מתארת תופעה חברתית מגוונת רחבה ורבת פנים באופן שאינו משקף את המציאות כלל וכלל. אף אם יאמר כי הגדרה זו הינה אך ורק לצורך המרשם ולא באה לשקף תופעה חברתית באופן הולם, הרי שגם לצורך המרשם יש להגדיר את התופעה באופן ההולם את המציאות למעשה. זאת בפרט לאור העובדה כי לעמדתנו אין כל צורך בהגדרה כלל.

לבסוף, **הבחירה להכניס לחקיקה ראשית דווקא הגדרה זאת היא מזיקה ביותר**. כפי שנאמר לעיל, מדובר בהגדרה מצומצמת מאין כמותה. לקוחות רבות שלנו לא "יזכו" להיכלל תחת הכותרת "מסורבת גט", אם היא תיגזר מהגדרת המונח בהצעת החוק. בכך תוסיף המדינה עוול על העוול שכבר נגרם למסורבות הגט: כאילו לא די בהתעללות המשפטית שעוברת המסורבת ממי שהיה בן זוגה, טורחת המדינה באופן אקטיבי להבהיר לאותה מסורבת שאין הכרה בסבלה, ואין תוקף לחווייתה ולמציאות חייה הברורה. מתוך כל זאת אנו סוברים כי לא רק שההגדרה אינה הכרחית, היא גם הגדרה שגויה ומזיקה, וראוי לתקן את החוק באופן שמיטיב את המצב ולא להפך.

משכך, נבקש שהאפשרות להכניס אדם למרשם תנוסח מחדש ותשולב בחוק בתור סעיף 2ב, כאחד מני צווי ההגבלה הרבים שהחוק עוסק בהם. כפי שסעיף 2א קובע צו הגבלה שלהטלתו תנאים מיוחדים שחלקם שונים מההסדרה שנקבעה בסעיפים 1 ו-4 ביחס לכל הצווים, כך ייעשה גם ביחס להכנסת אדם למרשם. זאת הדרך הפשוטה והיעילה ביותר ליצור אחידות ופשטות בחוק ולהימנע מסרבול ומגרימת נזק.

מתן שיקול דעת לבית הדין לבטל קנס שהוטל

בסוף הדיון ביום 3.3.2024 עלתה השאלה אם יש לקבוע בחוק כי לבית הדין סמכות לבטל קנס שהוטל לטובת המדינה ושטרם נגבה, או את חלקו, לאחר שסרבן הגט נתן את הגט. אנו מתנגדות להצעה זאת. איננו כופרות בכך שיש סרבני גט ששיטת המקל והגזר פועלת עליהם, ולכן ביטול אפשרי של הקנס יתמרץ אותם לתת את הגט יותר מהאיום המקורי שהקנס יוטל. אולם מנגד – ניסיוננו מלמד שיד קשוחה עם סרבנים היא המדיניות היעילה ביותר, המביאה לגיטין המהירים ביותר ומצמצמת ביותר את המידה שבה מסורבת הגט נסחטת תמורת גיטה. במציאות אנו רואות פעמים רבות "איומים" של בית הדין על הצד המסרב, אך איומים אלה אינם מתממשים ונותרים בגדר איומי סרק.

לאחר מספר 'איומי סרק', האיום אינו איום עוד, אלא דווקא מביא לתוצאה הפוכה. כך יוצא שהאיום מעודד את הצד המסרב לעמוד איתן, שכן "כלום לא נוגע בו" והאיום אינו מגיע לידי מימוש. באופן דומה, כאשר מוטל קנס שהוראות החוק אומרות במפורש שניתן לבטלו, הדבר דומה לאיום סרק שניתל ממנו העוקץ. על כן, הערכתנו היא שהאפשרות לבטל את הקנס תגרום ליותר סרבני גט להתבצר בעמדתם מאשר שתגרום לסרבני גט להתרצות ולתת את הגט, זאת מכיוון שיהיה ברור לאזרח שהאיום איננו איום.

יתרה מכך, **בהיעדר נתונים אמפיריים על אחוז הסרבנים שדווקא ביטול הקנס הוא שיחלץ מהם את הגט, הדרך הראויה בעינינו לקבל החלטה היא לדבוק בדרך הישר**. לא ראוי להגדיר מראש מדיניות מקלה עם סרבני הגט. מעבר לתפקידיו האחרים, לחוק יש תפקיד מכווין התנהגות ומציב נורמות חברתיות מסוימות. אם אין סיבה מוכחת לנהוג אחרת, ההצהרה שמבטא החוק צריכה להיות האמת

הפשוטה והברורה: סרבנות גט אינה לגיטימית, וסרבני גט לא יזכו לפרסים, להנחות או לויתורים שבדיעבד. גם הפסקת סרבנות גט אינה התנהגות שמצדיקה סלחנות או שבחים, אלא בסך הכול חזרה בתשובה של הסרבן, חזרה לדרך שבה היה צריך להתנהג מלכתחילה.

לסיכום, לאור הטיעונים הן בניירות העמדה הקודמים והן בנייר זה, אנחנו פונות אליכם בבקשה להמשיך לפעול לתיקון הצעת החוק, להימנע מהעברת הצעת החוק כפי שהיא, ולדאוג לכך שיתוקנו התיקונים הנדרשים להסדרה משפטית אחראית של בעיית סרבנות הגט והפתרונות שהחוק מציע לה.

בברכה,

שיר לביא זנאתי, עו"ד
מ. משפטית
ארגון "מבוי סתום"

נתונים דרושים למעקב בוועדה

נתונים דרושים לדיווח בעניין יישום והשפעת התיקון לסעיף 1

בשנים האחרונות חלה התקדמות מבורכת באיסוף ובהנגשת הנתונים של בית הדין, התקדמות הבאה לידי ביטוי בייחוד בדו"ח הדינמי באתר בית הדין. אם תאומץ הצעת יו"ר הוועדה לתיקון סעיף 1 (ויש לקוות כי כך יקרה), יש לגייס התקדמות זאת בשקיפותם של בתי הדין כדי לעקוב גם אחר יישום התיקון. נוסף על כך, מכיוון שמדובר בתיקון משמעותי שמטרתו לייעל את המעבר מפסק דין לגירויים להטלת סנקציות, יהיה חשוב לבחון אם מטרה זאת אכן מתממשת: האם תיקי הגירויים נפתרים מהר יותר בעקבות התיקון או חלילה להפך? האם בעקבות התיקון מוטלות יותר סנקציות או פחות?

לדעתנו, כדי לענות על שאלות אלה, נדרש שעבור כל שנה משנת 2019 (חמש שנים טרם החקיקה), בית הדין יתעד ביחס לכל תיק גירויים את המאפיינים האלה:

1. שנת פתיחת התיק (הנתון קיים היום בדו"ח הדינמי של בית הדין)
2. שנת סגירת התיק (הנתון קיים היום בדו"ח הדינמי של בית הדין)
3. האם התיק פתוח או סגור? (הנתון קיים היום בדו"ח הדינמי של בית הדין)
4. האם הצדדים התגרשו או לא? (הנתון קיים היום בדו"ח הדינמי של בית הדין)
5. פסק דין: האם ניתן פסק דין לגירויים או לא? (הנתון קיים **אך לא ניתן להציגו בדו"ח הדינמי**)
 - א. אם ניתן פסק דין לגירויים, האם זהו פסק דין כללי לגירויים, המלצה, חיוב או כפייה? (הנתון קיים היום בדו"ח הדינמי)
6. הודעה על צפיות סנקציות: האם פסק הדין כולל או אינו כולל התייחסות לשאלה אם יוטלו סנקציות במקרה שלא יינתן גט? (נתון חדש לאור הצעת יו"ר הוועדה)
 - א. אם פסק הדין כולל התייחסות לשאלה זאת, האם נקבע שיוטלו סנקציות, שלא יוטלו או שהעניין יישקל בהמשך? (נתון חדש לאור הצעת יו"ר הוועדה)
7. הטלת סנקציות: האם הוטלו סנקציות? (הנתון קיים אך לא ניתן להציגו היום בדו"ח הדינמי של בית הדין)

צריך לאסוף ולשקף את הנתונים באופן שאפשר יהיה להציג את מספר התיקים בכל חיתוך אפשרי של המאפיינים. (לדוגמה, בכמה תיקים פתוחים שנפתחו בשנת 2019, ניתן פסק דין שבו המלצה למתן גט, פסק הדין כלל קביעה שיוטלו סנקציות ובפועל לא הוטלו סנקציות?) היום יש אפשרות להציג חיתוך רק של חלק מהמאפיינים. (לדוגמה, לא ניתן לבדוק בכמה תיקים ניתן גם פסק דין לגירויים מסוג כפייה וגם סנקציה, מפני שמדובר בשני סוגים של החלטות, והדו"ח הדינמי של בית הדין מאפשר לבחון רק סוג אחד של החלטות בכל חיתוך.)

נוסף על כך, צריך לאפשר לדלות את הנתונים כך שאפשר יהיה לראות בכמה תיקים ניתן איזושהו פסק דין, בכמה תיקים נקבעה איזושהי הודעה על צפיות הסנקציות ובכמה תיקים הוטלה איזושהי סנקציה. זאת בנוסף להצגה הקיימת היום שמאפשרת לבחון רק פסק דין מסוג אחד או סנקציה מסוג אחד בכל חיתוך. (לדוגמה בקטגוריה "סוג החלטה" המופיעה בדו"ח הדינמי אפשר לסמן "הגבלת חופשות לאסיר" או "הגבלת מכתבים לאסיר", ולא את שתיהן).

לאור יכולות פילוח גבוהות של הנהלת בתי הדין בדו"ח הדינמי האמור, איסוף והנגשת נתונים אלה נראה כפעולה אפשרית ופשוטה. אם יתברר כי בית הדין נעדר יכולת לאיסוף הנתונים, נבקש מהוועדה לברר טרם תיקון החוק אילו נתונים בית הדין כן יוכל להיערך לספק, כדי שיישום החוק לאחר שיתוקן ותיעוד היישום ייעשו באופן מתואם ומסודר, שיאפשר מעקב והסקת מסקנות.

בנוסף לעדכון הנתונים באופן שוטף בדו"ח הדינמי, נבקש שהוועדה תדרוש כי בכל דיווח יופק עבור הוועדה דו"ח ובו נתונים בהתאם לטבלה הבאה:

שנת פתיחת התיק	מספר תיקי הגירושים שנפתחו	מספר תיקי הגירושים הפתוחים בעת הבדיקה	מתוך התיקים שנפתחו בשנה זאת, כמות התיקים שהוטלה בהם איזושהי סנקציה
2019			
2020			
2021			
2022			
2023			
2024			
2025			
2026			
2027			
2028			
2029			

דו"ח זה יש להפיק בפעם הראשונה היום, טרם התיקון, ולאחר מכן בכל שנה שבה חלה חובת הדיווח. השוואת נתונים אלה לאורך שנים תאפשר לבחון איך משפיעה החובה להודיע על סנקציות צפויות על מספר הסנקציות המוטלות. זאת באמצעות השוואה בין מספר הסנקציות שהוטלו בשנים טרם התיקון, למספר הסנקציות שהוטלו אחריו, הן בתיקים שהחלו להתנהל טרם התיקון והן, עם הזמן, בתיקים שנפתחו רק אחריו.

יובהר שמכיוון שהדו"ח הדינמי הוא דינמי, הנתונים בו תמיד מוצגים נכון ליום הבדיקה. לכן, השליפות שיעשו לאחר תיקון החוק יכללו החלטות חדשות שניתנו בתיקים שנפתחו טרם התיקון. כדי לבחון את

השפעת התיקון בצורה מיטיבית, יש לתעד את הנתונים ביחס לתקופה משמעותית לפניו (חמש שנים), ולבחון עם השנים איך מושפעים הן התיקים החדשים והן התיקים שנפתחו טרם התיקון אך ניתנו בהם החלטות חדשות אחריו.

נתונים דרושים לדיווח על יישום סעיף 4

נבקש כי בכל שנה הנהלת בתי הדין תמציא את הטבלאות הבאות מלאות, נכון ליום הבדיקה.

פילוח כללי של התיקים :

תיקי גירויים			
שנת פתיחה	נסגרו ללא גט	ניתן גט	פתוחים ביום הבדיקה
2019			
2020			
2021			
2022			
2023			
2024			
2025			
2026			
2027			
2028			
2029			

בחינת התיקים הפתוחים :

סך תיקי הגירויים הפתוחים ביום הבדיקה			
שנת פתיחה	פס"ד לגירויים (בכל לשון)	פס"ד לדחייה	אין פס"ד
2019			
2020			
2021			
2022			
2023			
2024			
2025			

			2026
			2027
			2028
			2029

תיקים פתוחים עם פס"ד לגירושים				
שנת פתיחה	פס"ד כללי לגירושים	המלצה	חובה	כפייה
2019				
2020				
2021				
2022				
2023				
2024				
2025				
2026				
2027				
2028				
2029				

חלוקת התיקים לפי ממוצע טווח הזמן בין פסק הדין לדיון הראשון ובין דיון לדיון בתיקים פתוחים שניתן בהם פס"ד לגירושים, עד מתן סנקציות			
סוג פסק הדין	עד 45 יום	בין 45 ל 90	מעל 90
פס"ד כללי לגירושים			
המלצה			
חובה			
כפייה			

חלוקת התיקים לפי ממוצע ממוצע טווח הזמן בין דיון לדיון בתיקים פתוחים שניתן בהם פס"ד לגירושים, החל ממתן סנקציות			
סוג פסק הדין	עד 90 יום	בין 90 ל180	מעל 180
פס"ד כללי לגירושים			
המלצה			
חובה			
כפייה			

בחינת התיקים שנסגרו ללא גט :

תיקי גירושים שנסגרו ללא גט			
שנת פתיחה	נסגרו ללא גט אחרי פס"ד לגירושים	נסגרו ללא פסק דין	נסגרו עם פסק דין לדחייה
2019			
2020			
2021			
2022			
2023			
2024			
2025			
2026			
2027			
2028			
2029			

תיקי גירושים עם פס"ד לגירושים שנסגרו ללא גט				
שנת פתיחה	נסגרו עם פס"ד כללי	נסגרו עם המלצה	נסגרו עם חיוב	נסגרו עם כפייה
2019				
2020				

				2021
				2022
				2023
				2024
				2025
				2026
				2027
				2028
				2029

חלוקת התיקים לפי ממוצע טווח הזמן בין פסק הדין לדיון הראשון ובין דיון לדיון בתיקים שנסגרו ללא גט, עם פס"ד, עד מתן סנקציות			
מעל 90	בין 45 ל90	עד 45 יום	סוג פסק הדין
			פס"ד כללי לגירושים
			המלצה
			חובה
			כפייה

חלוקת התיקים לפי ממוצע טווח הזמן בין פסק הדין לדיון הראשון ובין דיון לדיון בתיקים שנסגרו ללא גט, עם פס"ד, החל ממתן סנקציות			
מעל 180	בין 90 ל180	עד 90 יום	סוג פסק הדין
			פס"ד כללי
			המלצה
			חובה
			כפייה

בחינת התיקים שנסגרו בגט:

תיקי גירויים שניתן בהם גט			
שנת פתיחה	פס"ד לגט	פס"ד לדחייה	אין פס"ד
2019			
2020			
2021			
2022			
2023			
2024			
2025			
2026			
2027			
2028			
2029			

תיקי גירויים שניתן בהם גט אחרי פס"ד לגירויים				
שנת פתיחה	פס"ד כללי	המלצה	חיוב	כפייה
2019				
2020				
2021				
2022				
2023				
2024				
2025				
2026				
2027				
2028				

				2029
--	--	--	--	------

חלוקת התיקים לפי ממוצע טווח הזמן בין פסק הדין לדיון הראשון ובין דיון לדיון בתיקים שניתן בהם גט לאחר וניתן פס"ד לגירושים, עד מתן סנקציות			
סוג פסק הדין	עד 45 יום	בין 45 ל 90	מעל 90
פס"ד כללי			
המלצה			
חובה			
כפייה			

חלוקת התיקים לפי ממוצע טווח הזמן בין פסק הדין לדיון הראשון ובין דיון לדיון בתיקים שניתן בהם גט לאחר וניתן פס"ד לגירושים, החל ממתן סנקציות			
סוג פסק הדין	עד 90 יום	בין 90 ל 180	מעל 180
פס"ד כללי			
המלצה			
חובה			
כפייה			

כ"א באדר א' תשפ"ד
1 במארס 2024

בס"ד

לכבוד

ועדת החוקה, חוק ומשפט בכנסת, לקראת דיון בוועדה ביום 3.3.2024
באמצעות מייל: vhuka@knesset.gov.il

הערות נוספות להצ"ח בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין) (תיקון מס' 10), התשפ"ג-2023

ביום 2.7.2023 הוגש לוועדה נייר עמדה שעיקריו יובאו להלן (הנייר המלא מצורף בנספח), ואחריהם תובא תוספת לאור הדיון שהתקיים בוועדה ביולי האחרון. ארגון מבוי סתום תומך בהרחבת ובגיוון של הכלים להתמודדות עם בעיית סרבנות הגט, באופן שיסייע, ולו באופן חלקי, למסורבות גט רבות יותר. על אף תמיכתנו הכללית, בהצעת החוק שני קשיים שיש לתקן טרם העברתו.

קושי אחד בהצעת החוק הוא שינוי בהגדרת פסק הדין שבעקבותיו רשאי בית הדין להטיל סנקציות – אם תעבור הצעת החוק בית הדין יהיה רשאי להטיל רק בעקבות פסק דין בלשון "כפייה", "חיוב", "מצווה" או לשון אחרת שמובנה דומה, ולא בעקבות פסק דין של "המלצה" או כל לשון אחרת שהיא. את הבעייתיות בצמצום סמכות בית הדין להטיל סנקציות הסברנו בנייר הקודם, ועתה נבקש להוסיף כי צמצום זה גם אינו עולה בקנה אחד עם ההיגיון ההלכתי שעליו מבוסס החוק.

קושי שני בהצעת החוק הוא שלראשונה בחקיקה הצעת החוק כוללת הגדרה של המונחים "סרבן גט" ו"מסורב גט" (סעיף 5א(ז) להצעת החוק). זאת בתת סעיף שעוסק בפרסום שמו של אדם במרשם סרבני גט, כאחת הסנקציות על סרבנותו. אומנם עצם הרצון להסדיר הגדרה למונחים אלו הוא מבורך, אך לא ראוי לקבוע הגדרה לתופעה כל כך מורכבת ומגוונת בדרך אגב במסגרת תת סעיף בתוך החוק. הגדרה צריכה להיות תוצאה של חשיבה כללית על הבעיה כדי שהיא תהיה רלוונטית לכל סוגייה המצריכה פרשנות של המונח המוגדר. לקוחות רבות שלנו שבהחלט מנסות להשיג גט מבעל שמסרב לתת את הגט, לא "יזכו" להיכלל תחת כותרת של מסורבת גט, ככל שזה ייגזר רק מהגדרת המונח כפי שמוצע בהצעת החוק. הרחבה בעניין זה נמצאת בנייר הקודם המצורף בנספח.

בעקבות הדיון בוועדה ביום 5.7.2023, מובא כעת גם הסבר בעניין "הרחקות דרבנו תם", עליהן מבוססות רוב הסנקציות בחוק. בניגוד למה שעלה בדיון הקודם, ההרחקות נוצרו בדיוק כדי לאפשר נקיטת צעדים נגד סרבן גט, גם כאשר מבחינה הלכתית לא ניתן להוציא נגדו פסק דין "אופרטיבי" לגירושים. על כן, אין הצדקה משפטית או הלכתית לצמצום סמכות בית הדין להטיל סנקציות, ויש להתיר על כנו את המצב שבו לדיינים שיקול הדעת להטיל סנקציות גם כאשר לשון פסק הדין לגירושין, מסיבות הלכתיות, הוא לשון "המלצה", "הצעה" או כדומה. נסביר.

הרחקות דרבנו תם הן הגבלות שלוקחת הקהילה על עצמה (ובימים האלו, המדינה לוקחת על עצמה) לגבי האינטראקציות בינה ובין הסרבן. רבנו תם, אחד מגדולי הפוסקים באשכנז במאה ה-12, חידש את ההרחקות בספרו, "ספר הישר", בסימן כ"ד. אחרי שהוא פסק שאי אפשר לכפות את הבעל לתת גט

במקרה של טענת "מאיס עלי" (האישה טוענת שהאיש מאוס עליה, ואין לה עילות גירושין נוספות), הוא כתב שלמרות שאין לכפות על הבעל גירושים במקרה זה, הציבור רשאי לקחת על עצמו להתרחק מאותו סרבן גט, וכך להפעיל עליו לחץ לתת את הגט בלא כפייה:

אך אם כל רבותינו שוין בדבר, תגזור באלה חמורה על כל איש ואישה מזרע בית ישראל הנלוים אליכם, שלא יהיו רשאים לדבר עימו, לישא וליתן עמו, להאכילו ולהשקותו וללוותו ולבקרו בחלותו... שבה אין כפיה עליו, שאם ירצה מקיים והוא לא ילקה בגופו מתוך נידוי זה, אך אנו ניפרד מעליו.

ואכן הרמ"א, מגדולי פוסקי אשכנז במאה ה-16, שהשלים את ה"שולחן ערוך" באמצעות ההוספה של הפסיקה האשכנזית לספר שהתקבל כספר ההלכה העיקרי בכל עדות ישראל, פסק את ההלכה למעשה לפי רבנו תם. כך הוא כתב בשולחן ערוך אבן העזר סימן קנ"ד סעיף כ"א:

ומכל מקום יכולין ליגזור על כל ישראל שלא לעשות לו [לסרבן – של"ז] שום טובה או לישא וליתן עמו (שם בשם רבנו תם ובמהרי"ק) או למול בניו או לקברם עד שיגרש (בנימין זאב פ"ח) ובכל חומרא שירצו בית דין יכולין להחמירן בכהאי גוונא [כמו זה – של"ז] ...

הטלת ההרחקות על הציבור, והימנעות מפגיעה ישירה בזכויות הסרבן עצמו, היא שהופכת את ההרחקות לכלי הלכתי לגיטימי במקרה שבו לא ניתן להטיל פסק דין לגירושים מדרגה הלכתית גבוהה. כלומר, הפעלת ההרחקות במקרה שאין בו פסק דין אופרטיבי היא בדיוק המקרה שבו הן הכי מתאימות. מהות ההרחקות היא שהן הוראות שחלות על התנהגות הקהילה כלפי סרבן הגט, ולא הוראות או הגבלות שמטילים על הסרבן עצמו. מפני שהציבור הוא זה שמקבל על עצמו הגבלות, ולא מוטלות הגבלות ישירות על הבעל, אין חשש שאוכפים את הבעל לתת גט בניגוד להלכה. על כן, הטלת צווי הגבלה שמבוססים על הרחקות דרבנו תם במצב שבו לא ניתן כלפי הסרבן פסק דין אופרטיבי, אינה סתירה. להיפך, היא הדרך היחידה להישאר נאמנים להגייון ההלכתי העומד מאחורי ההרחקות.

העובדה שיש דיינים שלא פוסקים בפועל שימוש בהרחקות דרבנו תם במקרים של פסק דין מדרגה נמוכה אינה הצדקה שלא לאפשר זאת לאף דין. המחוקק בחר לקלוט בחוק מנגנון הלכתי, ושיקול הדעת לגבי הדרך הנכונה לפרש מנגנון זה צריך להישאר לדיינים. בלתי סביר בעליל שהמחוקק יקבע מראש שפרשנות הלכתית "מקלה" מדי היא לא לגיטימית, ולדיינים יש סמכות אך ורק להחמיר בהלכה.

לאור הטעונונים הן בנייר הקודם והן בנייר זה, אנחנו פונות אליכם שנית בבקשה לפעול כדי למנוע את העברת הצעת החוק כפי שהיא, ולדאוג לכך שיתוקנו התיקונים הנדרשים להסדרה משפטית אחראית של בעיית סרבנות הגט והפתרונות שהחוק מציע לה.

בברכה,

שיר לביא זנאתי, עו"ד
ארגון "מבוי סתום"

י"ג בתמוז התשפ"ג
2 ביולי 2023

בס"ד

לכבוד

ועדת החוקה, חוק ומשפט בכנסת, לקראת דיון בוועדה ביום 5/7/23
באמצעות מייל: vhuka@knesset.gov.il

הערות להצעת חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין) (תיקון מס' 10), התשפ"ג-2023

ארגון "מבוי סתום" פועל לפתרון בעיית העגינות וסרבנות הגט מאז 1995. הארגון מייצג נשים במאבקן על הגט, מעניק להן ליווי רגשי, ומקדם פתרונות מערכתיים למען עולם ללא עגונות.

הצעת חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין) (תיקון מס' 10), התשפ"ג-2023 (להלן: הצעת החוק) מאפשר לבתי הדין הרבניים להטיל סנקציות חדשות על סרבני גט. אומנם אין בכך כדי לגעת בליבת הבעיה ולפתור אותה מהיסוד, אך אנו תומכות בהרחבת ובגיוון סל הכלים להתמודדות עם הבעיה, באופן שיסייע, ולו באופן חלקי, למסורבות גט רבות יותר.

על אף תמיכתנו הכללית, בהצעת החוק שני קשיים שיש לתקן טרם העברתו, ואותם נבקש להביא לתשומת ליבך בנייר זה: האחד, שינוי בהגדרת פסק הדין שבעקבותיו רשאי בית הדין להטיל סנקציות – אם תעבור הצעת החוק בית הדין יהיה רשאי להטיל רק בעקבות פסק דין בלשון "כפייה", "חיוב", "מצווה" או לשון אחרת שמובנה דומה, ולא בעקבות פסק דין של "המלצה" או כל לשון אחרת שהיא. השני, לראשונה בחקיקה הצעת החוק כוללת הגדרה של המונחים "סרבן גט" ו"מסורב גט" (סעיף 5א(ז) להצעת החוק). אומנם עצם הרצון להסדיר הגדרה למונחים אלו הוא מבורך, אך בחירה בהגדרה מצומצמת היא בחירה שצפויה להזיק במקום להועיל.

1. צמצום סמכותו של בית הדין להטיל סנקציות כתלות בלשון פסק הדין לגירושין

כיום, בית הדין רשאי להטיל סנקציות גם כאשר מדובר בפסק דין הממליץ על גירושין, או נוקט בכל לשון אחרת. אומנם בתי הדין לא נוהגים להטיל סנקציות לאחר פסק דין לגירושין מדרגה הלכתית נמוכה מ"מצווה", אולם הטענה בדברי ההסבר שהמנהג שלא להטיל סנקציות במקרים אלו הוא תוצאה הכרחית של דין תורה היא טענה תמוהה. אם משום שפרשנותו של דין תורה יכולה להשתנות ומשתנה יום יום הן בבתי הדין והן מחוץ להם, ואם משום שלא ראוי שמדינת ישראל היא שתגביל את אפשרותם של הרכבים מפני שימוש בסנקציות במצבים מגוונים יותר.

על פי הצעת החוק, לא יידרש בית הדין לקבוע מועד לסידור גט תוך 45 יום, וכן דיונים עוקבים בצווי הגבלה, לאחר פסק דין שאינו כפייה, חיוב או מצווה. מצב זה הופך פסקי דין אחרים לגירושין לאות מתה, שכן אחריהם אין אפילו חובה לסדר את הגט שעליו בית הדין המליץ, וודאי שלא לעקוב אחר מצבה של מסורבת הגט.

אם יש התעקשות מצד הייעוץ המשפטי של בתי הדין, אפשר לצמצם את הנזק בשינוי באמצעות תיקון סעיף 4(א)(1) ו-4(ג) באופן הבא:

4. (א) (1) ניתן פסק דין לגירושין בכל לשון שהיא, למעט פסק דין כאמור בפסקה (2), יקבע בית הדין הרבני מועד לסידור גט לא יאוחר מ-45 ימים מיום מתן פסק הדין; לא סודר הגט, ופסק הדין הוא פסק דין כאמור בסעיף 1, יקיים בית הדין, בתוך 45 ימים מאותו מועד, דיון שבו ידון במתן צו הגבלה. לא סודר הגט, ופסק הדין הוא פסק דין אחר לגירושין, יקיים בית הדין, בתוך 45 ימים מאותו מועד, דיון שבו ידון במתן פסק דין מדרגה גבוהה יותר.

...

(1) (1) ניתן צו הגבלה, יקבע בית הדין הרבני, בתוך 90 ימים ממועד מתן הצו, מועד לדיון מעקב שבו יבחן את הצורך בשינוי הצו או בהחמתו כדי להביא לקיום פסק הדין, אם לא קיים עד אותו מועד;

(2) לא ניתן צו הגבלה, ולא הוגש על כך ערעור כאמור בסעיף 4(ב), יקבע בית הדין הרבני, בתוך 45 ימים ממועד החלטתו, מועד לדיון מעקב שבו יבחן שוב את הצורך בהטלת צו הגבלה כדי להביא לקיום פסק הדין, אם לא קיים עד אותו מועד;

(3) בית הדין יוסיף ויקבע דיוני מעקב במועדים כאמור בסעיף קטן זה ובסעיף 4(א)(1) עד לקיום פסק הדין; דיון מעקב העוסק בצו הגבלה לפי סעיף קטן זה יכול שיתקיים לפני דיון אחד; סבר הדיין כי בנסיבות העניין מוצדק להטיל או לשנות צו הגבלה, או להעלות את דרגתו של פסק הדין, יעביר את העניין לדיון בהרכב שיתקיים בתוך 15 ימים.

2. הגדרת המונחים "סרבן גט" ו"מסורב גט"

נכון לימים אלו, לא קיימת בחוק הגדרה למונח "סרבנות גט", והשאלה מהי ההגדרה הראויה שנויה במחלוקת בין בתי הדין הרבניים המציעים הגדרה מצומצמת לבין אחרים המבקשים להכיר בקיומה של תופעה רחבה הרבה יותר. העמותה מברכת על הכוונה העולה מהצעת החוק להגדיר הגדרה משפטית מסודרת לתופעה זו. אולם בלתי סביר בעליל לנסות להגדיר תופעה כה חשובה ומורכבת בדרך אגב במסגרת תת סעיף בחוק. אף שההגדרה מתאימה לצורך סעיף מסוים זה (העוסק במרשם סרבני גט פומבי), עולה החשש כי בהיותה ההגדרה היחידה שתופיע בחקיקה ראשית, הרי שהשפעתה במשפט תהיה רחבה הרבה יותר מאשר השפעה בעניין שבו עוסק הסעיף. מקומה הראוי של ההגדרה הוא בסעיף הגדרות כללי בחוק הסנקציות או בחוק שיפוט בתי דין רבניים, ועל ההגדרה להיות תוצאה של חשיבה כללית על הבעיה, כדי שההגדרה תהיה רלוונטית לכל סוגיה המצריכה פרשנות של מונחים אלו.

לטעמנו, ההגדרה בהחלט אינה צריכה להיות כפופה למתן פסק דין ע"י ביה"ד הרבני. משמעה הפשוט של סרבנות גט, והתופעה החברתית הכואבת שמונח זה מבטא, היא מצב שבו אדם רוצה להשתחרר מנישואים שכבר אינם מיטיבים עמו, ובן זוגו מנצל את מערכת המשפט וההלכה כדי לכלוא אותו בנישואים בניגוד לרצונו ולמנוע ממנו להמשיך בחייו. פסק הדין של בית הדין בוודאי אינו מגדיר את

סרבנות הגט, ואף אינו מעיד על הזמן שבו היא התחילה. פסק הדין אך מעיד על כך שגם על פי פרשנותם ההלכתית של הדיינים, מדובר במצב שבו יש להתגרש וכן הזוג המעכב את הגט עושה זאת שלא בצדק. תופעת סרבנות הגט היא תופעה מורכבת ולה גוונים רבים, אולם ברור שהגדרת בתי הדין מצומצמת מדי ובפועל יש מסורבות ומסורבי גט רבים שאינם נכללים בהגדרה כפי שהוא מוצעת בהצעת החוק. לא בכדי בתי המשפט קבעו כי אפשר שסירובו של אדם להתגרש יבוא בגדר עוולת הרשלנות גם במידה ולא ניתנה החלטה המורה על גירושין. בשורת פסקי דין נקבע כי בן זוג הממאן להתגרש ללא סיבה ראויה ולגיטימית לסירובו, מבצע כנגד בן זוגו עוולת רשלנות. (ראו למשל תמ"ש (י-ם) 46459-07-12 ז' ג' נ' ש' ג').

לאור האמור, העמותה ממליצה למחוק מסעיף 5א(ז) את הגדרת המונחים "מסורב גט" ו"סרבן גט" ולהגדירם בסעיף הגדרות כללי, באופן מסודר ולאחר חשיבה מעמיקה על התופעה כולה. לעמדת העמותה, הגדרה סבירה ל"סרבנות גט" תהיה מצב שבו אחד הצדדים מעכב את הגט למעלה מששה חודשים מיום הגשת התביעה לגירושין. כבר במצב כזה יש לפעול להסדרת כלים שיפתרו את הבעיה וישחררו את בן הזוג המעוכב, ואין לחכות לפסק דין הלכתי של בית הדין. לחילופין, כדי שלא לעכב את שאר התיקונים המוצעים בחוק, אפשר להשאיר לעת עתה את המצב המשפטי הקיים בעניין על כנו, קרי ללא הגדרת המונחים בחוק, ולהסדיר את ההגדרה בהליך נפרד.

שתי הסוגיות לעיל, צמצום סמכות ביה"ד להטלת סנקציות וקביעת הגדרה מצמצמת לסרבנות הגט, קשורות זו בזו באופן הדוק. צירופן יחד "יצמצם" באופן מלאכותי את מספר הנשים שמוגדרות מסורבות גט, ובפועל ישאיר נשים מסורבות גט רבות ללא מענה ויפתור את בתי הדין מאחריות למקרים הללו.

גם היום, בהיעדר הגדרה מסודרת בחוק, ובהינתן המצב שבו לבתי הדין סמכות להטיל סנקציות לאחר כל פסק דין לגירושין, בכל לשון שהיא, בתי הדין מכירים רק בחלק קטן ממסורבות הגט. מצב זה צפוי להחמיר אם הצעת החוק תעבור כפי שהיא.

אנחנו פונות אליכם בבקשה לפעול כדי למנוע את העברת הצעת החוק כפי שהיא, ולדאוג לכך שיתוקנו בו התיקונים הנדרשים להסדרה משפטית אחראית של בעיית סרבנות הגט והפתרונות שהחוק מציע לה. נשמח לענות לכל שאלה. בברכה,

אורית להב, עו"ד
מנכ"לית 'מבוי סתום'